

skem, Slovenska matica 1968, str. 117—123, str. 166 sl. — 3. Slovenski narod št. 220, 26. sept. 1893, Laibacher Zeitung, N. 153, 8. Julij 1864, I. Mohorič, cit. delo, str. 117. — 4. Mohorič, cit. delo, str. 122, Doklada »Novic« k št. 11/1872. — 5. Doklada »Novic« k št. 11/1872. — 6. ZAL, Občinski arhiv — Ribnica, št. 4556. — 7. I. Mohorič, cit. delo, str. 168. — 8. Prav tam, str. 168—170. — 9. Iz mojih spominov, Spisal Fran Šuklje, II. del, v Ljubljani 1929, str. 50. — 10. I. Mohorič, cit. delo, str. 174—175. »Poročilo železničnega odseka o deželnega odbora poročilu glede poroštva čistega dohodka za dolenske železnice« pa je bilo poleg v »Obravnavah deželnega zbornice...« objavljeno tudi v časopisju. Glej »Novice« 1891, str. 381—384, 389—391, 397—399, 405—406 itd. — 11. Protokoll vom 28. bis inclusive 30. April 1891 aufgenommen von der k. k. Landesregierung Laibach über die Stations-Commission der Unterkrainger Bahnen, str. 10 sl. — 12. Prav tam, str. 11. — 13. Slovenec, št. 144, 26. julija

1913. — 14. Gradivo Železniškega gospodarstva Ljubljana, Dolenske proge; Slovenec, št. 118, 26. maja 1894. — 15. F. Šuklje, cit. delo, str. 59. — 16. Gradivo železniškega gospodarstva Ljubljana, Dolenske železnice. — 17. Slovenec, št. 200, 1. septembra 1893. — 18. Slovenski narod, št. 218, 23. septembra 1893. — 19. Isto: — 20. Slovenski narod, št. 222, 28. septembra 1893. — 21. Isto. — 22. Slovenski narod št. 225, 2. oktobra 1893. — 23. Slovenski narod, št. 204, 7. septembra 1897, — 24. Slovenec, št. 243, 23. oktobra 1893. — 25. Slovenec, št. 23, 29. januarja 1894. — 26. Slovenec, št. 278, 4. decembra 1893. — 27. Tako sta Slovenec in Slovenski narod že 1. septembra 1894 zahtevala slovensko šolo v Kočevju, češ da se je zaradi doseljevanja slovenskega življa v bližino premogovnika nacionalna struktura spremenila v slovensko korist. — 28. Slovesna otvoritev vodovoda je bila 7. junija 1894. — 29. Arhiv Slovenije, TOI. — 30. Novice, list 40, LI, 6. oktobra 1893, str. 337.

RIBNIŠKA DRUŠTVA DO LETA 1918 V LUČI NJIHOVIH PRAVIL

ANDREJ VOVKO

V slovenskem narodoprebudnem gibanju v zadnjem polstoletju obstoja Avstro-Ogrske ima nedvomno pomembno mesto delovanje kulturnih prosvetnih, dobrodelnih, športnih in podobnih društev ter organizacij. Tovrstna društva so bila prave zibelke narodnega osveščanja, hkrati pa tudi gibala družbenega življenja v posameznih krajih. »Rodil« jih je februarški patent iz leta 1861, ki je dovoljeval ustanavljanje nepolitičnih društev.

Tudi Ribnica se je pred letom 1918 lahko ponašala s precejšnjim številom društev. Med njimi je imela pomembno in častno mesto nedvomno Narodna čitalnica, katere prva pravila je kranjska deželna vlada potrdila 21. januarja 1870. Prvi načelnik ribniške čitalnice je bil tamkajšnji dekan Martin Skubic, ki je vladi pravila tudi predložil. Poleg njega so v slovenščini kaligrafsko izpisana pravila podpisali še Valentin Sarabon, Ivan Bobek, Andrej Šter, Janez Podboj, Andrej Cvar in Anton Zorec. Deželna vlada je ob tem, da pravilom ni ugovarjala, opozorila vodstvo čitalnice na zakonska določila glede gledaliških predstav.¹

V prvih pravilih Narodne čitalnice v Ribnici je rečeno, da je njen namen branje časopisov in knjig, pisanih v raznih evropskih je-

zikih ter »razveseljevanje v besedah, plesih, igrah gledaliških in drugih«, ne vtika pa se v nobene politične zadeve. »Ud« čitalnice je lahko »vsak spodobnega obnašanja in pošten državljan«, ki ga ga sprejme čitalniški odbor, oglasi pa se mu lahko pisno ali ustno.

Člane ali »društvenike« čitalnice delijo pravila na krajevne »tukajšnje« — samce in družine ter »zunanje«, ki ne stanujejo v Ribnici, in častne, ki jih izvoli občni zbor čitalnice.

Kategorije članov so se ločevale med seboj po višini članarine. Krajevni »rodbinski člani« so plačali na pol leta po 2 goldinarja članarine, samci pa polovico tega, medtem ko so imeli »zunanji« popust. Rodbine so plačevale po goldinar 20 kron, samci pa po 80 kron. Razen tega je moral vsak član plačati vsaj 50 kron vpisnine.

Člani čitalnice so imeli pravico brati časopise in knjige ter obiskovati čitalniške veselice besede in plese, prejemati po določenem redu časopise in knjige za branje doma ter da svoje želje, nasvete in pritožbe vpišejo v za to namenjene knjige.

Vse nove čitalniške člane so potem, ko so se predstavili enemu izmed odbornikov, zapisali v posebno člansko knjigo. Nato so lahko osem dni brezplačno brali čitalniške knjige in

časopise ter se udeleževali njenih prireditev. Člani so na občnem zboru izvolili predsednika ter »denarničarja« podružnice, kot tudi enajst drugih odbornikov. Odbor je nato iz svoje srede izvolil podpredsednika, tajnika in knjižničarja. O razpustitvi čitalnice je imel pravico odločiti občni zbor, prav tako pa tudi o usodi njenega premoženja. Na takem občnem zboru bi moralo biti vsaj 2/3 čitalniških članov.

Leta 1893 je dobila ribniška čitalnica nova pravila. Med drugim je svoje delovanje razširila še na »gojitev petja in glasbe«. V zvezi s to dopolnitvijo čitalniške dejavnosti so razširili tudi kategorije članstva z »neplačujočimi pevci«, ki jih v čitalnico sprejema njen odbor kot stalne člane na podlagi mnenja pevovodje o njihovih pevskih sposobnostih. Kot je očitno že iz njihovega naziva, niso plačevali članarine, pač pa stalno sodelovali pri čitalničnih prireditvah. Ostali člani so se še vedno delili na krajevne z družino ali brez nje, na zunanje ter častne.

Čitalniške »usluge« so se v novih pravilih nekoliko podražile, saj je članstvo veljalo »samce« 30 krajcarjev na mesec, rodbine pa 50 krajcarjev mesečno. Častni člani so bili članarine oproščeni. Pravila so tudi določala, da pravice in dolžnosti članov prenehajo ob njihovi preselitvi iz Ribnice in seveda tudi ob njihovi smrti.

Tretja »avstro-ogrška« pravila ribniške čitalnice so bila sprejeta leta 1912. Njen namen je bil po novem »širiti znanstveno in umetniško naobrazbo med vsemi sloji ter jih združevati v plemenitem družabnem življenju«. Naglašeno je bilo, da je čitalnica kulturno in zabavno društvo, v katerem je izključena vsaka politika.

Med čitalniškimi dejavnostmi ne opazimo več glasbene, nedvomno zaradi tega, ker je leta 1909 v Ribnici začelo delovati Glasbeno društvo.

Društveno delovanje čitalnice je razdeljeno na dve področji: na znanost in umetnost ter na zabavo. Kar se tiče znanosti ima čitalnica nalogo vzdrževati ljudsko knjižnico z javno čitalnico v Ribnici, prav tako pa tudi ustanovljati stalne in potujoče knjižnice v območju domačega političnega okraja.

Na področju umetnosti ima čitalnica namen prirejati gledališke predstave, vzdrževati igralsko šolo, skrbeti za igralski naraščaj, pričemer pa izvzemajo »osebe, ki so podvržene še šolski obveznosti,« prav tako pa tudi prirejati umetniške razstave ter poučne tečaje v vseh panogah umetnosti.

Kar se tiče zabave, je določeno v pravilih, naj čitalnica prireja javne veselice in plese, plesne vaje ter maškarade, zabavne izlete in goji vse športe.

Sredstva za vse te dejavnosti so prispevki članov, darovi in podpore ter dohodki iz društvenih predstav in prireditev. Pravila določajo tri vrste članov: redne, ki jih delijo na plačujoče in neplačujoče, ustanovne in častne. Redne in ustanovne člane sprejema čitalniški odbor, neplačujoče ob priporočilih odborovih referentov, častne člane pa občni zbor. Ustanovni člani plačajo enkrat za vselej 100 kron, dopuščena pa je tudi možnost plačevanja v dveh obrokih. Mesečni prispevek rednih članov določa občni zbor čitalnice. (S tem so se izognili preprostega popravljanja pravil ob vsaki »podražitvi« članarine.)

Člani imajo pravico, da prihajajo v čitalniške prostore, uporabljajo njena »izobraževalna sredstva«, obiskujejo čitalniške prireditve, se udeležijo njenih občnih zborov, tam glasujejo, predlagajo, volijo in so voljeni. »Če se pri društvenih prireditvah nastavi vstopnina, imajo društveniki pravico plačati samo polovico.«

Glavni čitalniški organ ostaja občni zbor, medtem ko je njen odbor, ki ga zbor voli, doživel nekaj sprememb glede na prejšnja pravila. Sestavljajo ga predsednik, trije podpredsedniki, ki so hkrati referenti za znanost, umetnost in za zabavo, trije odborniki-koreferenti, tajnik, blagajnik ter dva preglednika.

Čitalnično imetje delijo na glavnico, inventar in razpoložnino. Glavnica je nedotakljiva in uporabljati se smejo le njene obresti. V izjemnem primeru smejo glavnico uporabiti kot prispevek »h kaki narodni zgradbi, ki bode ob enem društveni dom.« Za tekoče društvene potrebe usposablajo razpoložnino po določenih poslovnika. Glavnico morejo »naložiti plodonosno v kakem slovenskem denarnem zavodu.«

Novost pomenijo tudi določila o čitalničnih podružnicah, katerih namen je pospeševati in olajševati delovanje društva. Ustanoviti jih je mogoče le s privolitvijo osrednjega odbora, ki določi okoliš njihovega delovanja. Da začno delovati, morajo imeti najmanj petnajst članov. Vsako leto imajo svoj občni zbor, na njem pa volijo svoj podružnični odbor, ki ga sestavljajo načelnik, tajnik, blagajnik in knjižničar. Podružnični odbor ima v svojem okolišu iste dolžnosti in pravice, kot jih ima osrednji odbor za ves čitalnični teritorij, kolikor ni s poslovniki določeno kako drugače.

Ustanovni zbor podružnice skliče osrednji društveni odbor in pošlje nanj svojega pooblaščenca. Načelnik podružnice mora vsako leto do konca decembra sklicati podružnični občni zbor. Podružnica preneha delovati, kadar jo razpusti osrednji čitalniški odbor ali politična oblast. V tem primeru prevzame njeno premoženje osrednje društvo.

Razširjena so tudi določila o razpustu osrednjega čitalniškega društva. O razpustu odloča občni zbor in veljati začne, če se zanj odloči 3/4 vseh rednih članov. Če jih je navzočih manj kot petnajst, potem je za razpust društva potrebna 4/5 večina.

Če vsaj trije odborniki, med katerimi mora biti čitalnični predsednik ustanovijo novo društvo enakega namena, potem temu pripade čitalnično premoženje. Če takega društva ne ustanovijo, potem pripade vse premoženje ribniške čitalnice Zvezi slovenskih izobraževalnih društev v Ljubljani. Če ta Zveza ne bi več obstajala, potem »deduje« Družba sv. Cirila in Metoda.

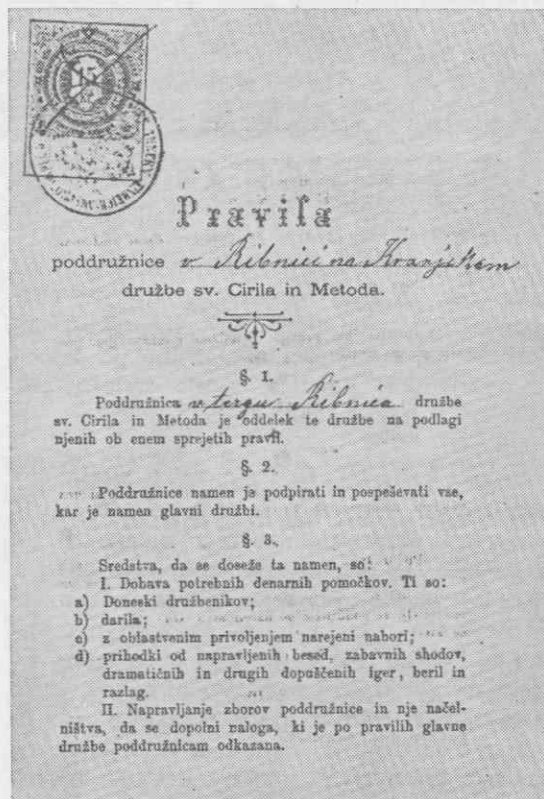
Prav moška podružnica tega društva je bila naslednje kulturno društvo, ustanovljeno v Ribnici. Družba sv. Cirila in Metoda je bila ustanovljena v Ljubljani leta 1885. V pra-

vilih je njen namen določen kot vsestransko podpiranje in pospeševanje slovenskega šolstva na katoliško-narodni podlagi z ustanavljanjem in vzdrževanjem otroških vrtec in osnovnih šol, z nastavljanjem učiteljev, izplačevanjem denarnih podpor, izdajanjem »primernih spisov« in knjig. Kot področje njenega delovanja so določene dežele Kranjska, Štajerska, Koroška in Primorska.²

Družba sv. Cirila in Metoda (CMD) se financira s prispevki njenih članov, z darili in volili, z od oblasti dovoljenimi denarnimi nabirkami ter s »prihodki od napravljanih besed, zabavnih shodov, dramatičnih in drugih dopuščenih iger, beril in razlag.« Svoje člane deli na pokrovitelje, ki plačajo enkrat za vselej najmanj 100 goldinarjev, na ustanovnike, letnike, ki plačujejo po 1 goldinar letno ter na podpornike, ki plačajo na leto po 10 krajcarjev. Poznajo tudi častne člane, ki jih na predlog vodstva CMD voli letna (velika) skupščina. Na teh skupščinah imajo posvetovalno in glasovalno pravico častni člani in pokrovitelji, ustanovniki in letniki pa so na njih le »poslušalci«.

V vsakem kraju, kjer je najmanj 20 članov CMD, lahko ustanovijo njeno podružnico. Vsak član CMD mora pristopiti k eni podružnici, ki pa si jo lahko poljubno izbere. Vsaka podružnica izbere izmed svojih članov predsednika (prvomestnika), tajnika (zapisnikarja) in blagajnika, ki sestavljajo podružnično načelnništvo. Vsakemu izmed njih lahko izvolijo še po enega ali več namestnikov. Načelnništva sprejemajo člane, pobirajo njihove prispevke in posredujejo med »družbeniki« in vodstvom CMD. Na vsakega pol leta mora pošiljati vodstvu seznam svojih članov in pobrane prispevke. Ustanovni zbor podružnice skliče vodstvo CMD ali njegov pooblaščenec. Vsako leto mora imeti podružnica svoj redni letni zbor, ki ga skliče njen predsednik. Izredni zbor sme sklicati, če ga zahteva petina vseh njenih članov ali če ga ukaže vodstvo CMD. Na podružničnih občnih zborih imajo glasovalno pravico pokrovitelji, ustanovniki in letniki. Podružnice se razpustijo po sklepu družbenega vodstva, če se število njihovih članov zmanjša pod dvajset, ali po sklepu podružnice same. Premoženje razpuščenih podružnic pripade osrednji Družbi sv. Cirila in Metoda.

Letnih skupščin osrednje CMD se s posvetovalno in glasovalno pravico udeležujejo častni člani, pokrovitelji, člani vodstva, nadzorništva ter razsodništva CMD in zastopniki podružnic po eden na vsakih petdeset članov, pri čemer mora imeti vsaka podružnica vsaj

Pravila podružnice v Ribnici na Kranjskem družbe sv. Cirila in Metoda

enega. Ti zastopniki lahko namesto sebe pooblastijo kogarkoli od članov CMD, vendar sme tak pooblaščenec za druge podružnice oddati največ pet glasov, medtem ko za lastno podružnico ta omejitve ne velja.

CMD se lahko razpusti, če tako sklene letna skupščina ali če jo razpusti politična oblast. V prvem primeru odloča o razpolaganju z njenim premoženjem skupščina sama, v drugem pa pripade premoženje ljubljanski Slovenski matici.

Leta 1910 so pravila CMD nekoliko spremenili. Predvsem so njeno delovanje razširili na »vse v državnem zboru zastopane kraljevine in dežele«, torej na avstrijsko polovico »dvo-glave monarhije«. Pokroviteljstvo fizičnih oseb je po novem ugasnilo z njihovo smrtjo, pravnih pa dvajset let potem, ko ga prizna Družbino vodstvo. Na novo so določili možnost združevanja podružnic v pokrajinske zveze.

Vsakoletne letne skupščine CMD so bile po pravilu odmevne manifestacije slovenskih narodnoobrambnih naporov. Kraji gostitelji so se po večini zela prizadevali, da bi kar najbolj povzdignili te skupščine in so imeli za posebno čast, če so »gostovale« pri njih. Seveda je imelo to pravilo tudi izjeme, kot recimo znano skupščino v Ptujju 1908. leta.

Leta 1898 je bila letna skupščina CMD v Ribnici. Za njen nemoten potek se je zelo zavzela ribniška moška podružnica CMD. Odbornika Franc Dolinar in Josip Vogljar sta se obrnila na ribniški občinski odbor s prošnjo, da bi skupščinarje CMD po dotakratnem običaju ob njihovem prihodu pozdravil »predstojnik občine«. Prosila sta tudi, naj občinski odbor s posebno okrožnico pozove prebivalstvo, »da tisti dan z zastavami odiči svoje hiše,« da sam posodi tiste zastave, ki jih ne bo potreboval in da bi »blagovolilo nakloniti kak prispevek za olepšavo trga povodom vsprejema gostov«. Ribničani sicer že nabirajo prostovoljne prispevke v ta namen, so pa »daleč prepričali«.

Občinski odbor se je prošnji CMD odzval. Sklenil je, da bo sprejel skupščinarje pri hiši št. 61, ki jo bo krasil »nakit iz suhe robe, to je domačih ribniških izdelkov«. To bo posodil ali podaril ribniški trgovec in posestnik Matej Pakiž. Odbor je v okrožnici pozval prebivalce Ribnice, naj okrasijo svoje hiše v času skupščine CMD in naj »vsak stori po svoji moči, da se bo ribniški trg pokazal vreden središče cele ribniške doline.« Vodstvu podružnice CMD je odbor sporočil, da bo v celoti in z županom na čelu sprejel cirilmetodovske skupščinarje na železniški postaji.³

Skupščina je bila 11. avgusta in to trinajsta po vrsti. Seveda se ne mislimo spuščati v njen potek, verjetno pa ne bo odveč, če nekoliko orišemo razpoloženje, ki je tega dne vladalo v Ribnici. Skupščinarji so se odpeljali iz Ljubljane s kočevskim vlakom, na postajah proti Ribnici pa so se jim pridružili še novi, zlasti v Velikih Laščah, kjer so skupščinarje sprejeli s pokanjem topičev.

Na ribniški železniški postaji so prav tako sprejeli cirilmetodarje s topiči, s črnomenjsko godbo in zastopniki gasilskih društev iz Ribnice, Dolenje vasi in Loškega potoka, pevskega društva Tabor iz Loškega potoka, ribniške Čitalnice ter seveda moške in povsem »nove« tega leta ustanovljene ženske podružnice CMD. Vsi ti »ter mnogo ribniške inteligencije so dali duška svojim čutilom s ponavljajočimi živio-in dobro-došli-klici.«

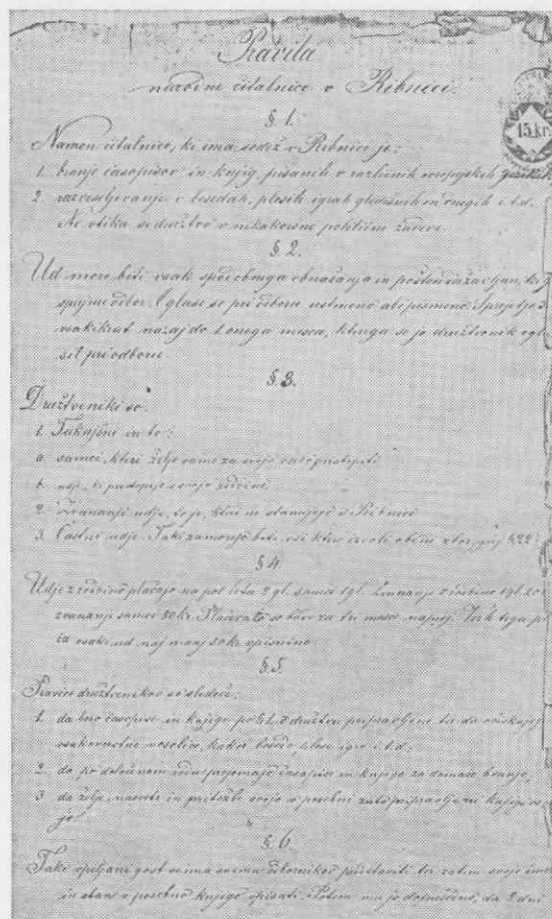
Pred kolodvorom je pod slavolokom z napisoma »Pozdrav cvetu naroda« in »Za dom in rod na delo« (na drugi strani), skupščinarje sprejel ribniški župan dr. Teodor Rudež, »velik zbor belo oblečenih deklic, gospic in deklet v narodni noši s pečami na glavah in ob obeh straneh ceste mnogobrojno občinstvo.« Predsednik CMD Tomo Zupan se je zahvalil za sprejem, potem so »okitile vrle Ribničanke skupščinarje s šopki« in na čelu s črnomenjsko godbo so odšli k maši, ki jo je po vsakoletni navadi daroval dekan Frančišek Dolinar, takratni predsednik ribniške moške podružnice, za mrtve in žive člane CMD.

Veliko pozornost in navdušenje je izzval tudi zgoraj omenjeni slavolok iz suhe robe pred hišo Matka Arka. »Na njem so bile vse vrste lesnih izdelkov, kakor je nareja prebivalstvo ribniške doline. Zložena pa je bila ta roba tako, da je ostal sleherni kos nepokvarjen. Iz sredine slavoloka je viselo rešeto, na katerem sta bila napisa: »Za roda rast in doma čast!« ter »Z edino družino Cirila-Metoda Bog!«.

Zborovanje se je začelo ob 11. uri na vrtu gostilne Antona Arka, kjer je bilo ob 13. uri tudi skupno kosilo. Ob 17,30 so skupščinarji z vlakom zapustili Ribnico. Na postajo jih je poleg Ribničanov spremila tudi godba.⁴

Moška podružnica CMD je nastala v Ribnici zelo zgodaj. Dunajsko notranje ministrstvo jo je potrdilo že 5. 2. 1886. Njen prvi predsednik je bil dekan Martin Skubic, njen najodličnejši in najdelavnejši član pa tajnik posojilnice in posestnik Ivan Arko, ki je tajnikoval od leta 1913 dalje. Med člani njenega odbora zasledimo še ribniškega zdravnika in župana Antona Schiffrerja in odvetnika dr. Stefana

Rajha, sodnika Frana Višnikarja, učitelje Josipa Hribarja, Stefana Tomšiča in Karla Puharja, zastopnike duhovščine, ki pa se po letu 1908 umaknejo iz odbora. Do ustanovitve lastnih podružnic v Sodražici in v Kočevju so bili »cirilmetodarji« obeh teh krajev vključeni v ribniško podružnico. V prvem obdobju delovanja je imela ribniška moška podružnica nekaj suhega obdobja, potem pa je razmeroma uspešno delovala do izbruha prve svetovne vojne, ko so nastopila tako zanjo kot tudi za osrednjo CMD precej suha leta.⁵ Izjema je bilo leto 1918, ko so se podružnice CMD precej »prebudile«. V celoti gledano so bile podružnice Družbe njen najpomembnejši finančni vir, razen tega pa tudi pomembna zbirališča narodno prebujajočih se Slovencev in to še zlasti v tistih krajih, ki v primerjavi z Ribnico niso imeli celega niza slovenskih kulturnoprosvetnih društev. Marsikje se je s podružnicami CMD začel proces slovenskega narodnega osveščanja. Taki primeri so bili zlasti na Štajerskem in v prvem obdobju delovanja koroških podružnic CMD.⁶

Pravila narodne čitalnice v Ribnici

Kljub temu, da ji je bil glavni namen drugačen, pa je opravljala Prostovoljna požarna bramba v Ribnici v določeni meri tudi kulturno in prosvetno poslanstvo. Njena rokopisna pravila so nastala že 28. julija 1887, oblasti pa so jih potrdile 22. 10. 1890. Pravila so med drugim podpisovali Franc Višnikar, Makso Lilek, Franc Lovšin, Josip Klun, Matej Fakin ter Anton Lapajne. Ker je gasilstvo zelo privlačno področje preučevanja krajevine zgodovine, se bo ribniškega nedvomno kmalu lotil kakšen raziskovalec (kolikor se je že ni) in se zato na tem mestu z gasilskim društvom ne bomo podrobneje ukvarjali. Omenimo le, da je bil v pravih namen požarne brambe »v redu in skupno delati pri nevarnostih ognja« ter braniti življenje in premoženje prebivalcev občine ter srenj okolice, ki pristopijo k zvezi. Društvo je imelo podporne in »delajoče« člane. Podporni člani so plačevali vsaj 1 goldinar 20 krajcarjev letno. Če bi se gasilsko društvo razpustilo, mora njegovo premoženje oskrbovati občina in ga izročiti samo morebitnemu novonastalemu društvu »z nameni požarne brambe.«

Leta 1911 se je gasilsko društvo v Ribnici reorganiziralo na podlagi enotnih natisnjenih pravil Zveze slovenskih prostovoljnih gasilskih društev Kranjske kot Okrajna gasilska zveza št. 11 Ribnica. Namen Okrajne gasilske zveze je bil gojiti, širiti in enotno urediti gasilstvo v okraju.⁷

Za leto 1893 imamo podatek kočevskega okrajnega glavarstva, da ribniški urar Andrej Kezele, občinski tajnik Mihael Škrabec ter pomožni uradnik ribniškega okrožnega sodišča pripravljajo ustanovitev glasbenega društva »Tamburaški zbor v Ribnici.« Društvo v začetku avgusta tega leta še ni bilo uradno ustanovljeno, ker kočevsko okrajno glavarstvo opozarja ribniškega župana, da morajo glavarstvu v smislu zakonskih določil predložiti pet primerkov svojih pravil.⁸

V Fondu družbenih pravil Arhiva SRS pod zgoraj omenjenim naslovom ni najti pravil društva, iz kasnejšega obdobja pa imamo podatek, da je »Društvo tamburaško in pevsko«, ki mu je načeloval že omenjeni Kezele, prenehalo delovati leta 1905.⁹

Leta 1897 so odobrili pravila Slovenskega učiteljskega društva kočevskega okraja, ki je zajemalo tudi Ribnico. Društvo je bilo vključeno v leta 1888 nastalo Zavezo slovenskih učiteljskih društev, katere namen je bil pospeševanje duševnih in materialnih interesov slovenskega učiteljstva, prizadevanje za dosego njihove enotnosti v pedagoško-didaktičnem delovanju ter za dvig slovenskega šolstva

na Spodnjem Štajerskem, Kranjskem, Primorskem in Koroškem. Ker so k Zavezi pristopila tudi nekatera hrvaška učiteljska društva, se je ta leta 1899 preimenovala v Zavezo avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev.¹⁰

Leta 1898 je bila ustanovljena ribniška ženska podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda, ki je po svoji delavnosti precej prekosila svojo moško vrstnico. Kaj takega v okviru CMD ni bil izjemen primer, saj so bile ženske podružnice izredno marljive. V takratni še zelo patriarhalni slovenski družbi so bile prav te podružnice eno prvih okolij, v katerih so se mogle uveljavljati ženske. Če pregledujemo odbor ribniške ženske podružnice, naletimo z izjemo nekaterih učiteljic le na sodnikove, trgovčeve, učiteljeve, posestnikove in druge žene, ki so bile torej splošno vzeto le »podaljšek« svojih mož. Med njimi srečamo mnogo žena, katerih možje so delovali v moški ribniški Ciril-Metodovi podružnici, tako Albino Višnikar, Julijo Tomšič in druge, naletimo pa tudi na članice podružnice iz Sodražice, ki so se po ustanovitvi sodraške podružnice priključile le-tej. Na splošno je ribniška ženska podružnica v avstrijskem obdobju delovala »bolj umirjeno« kot moška brez vzponov in padcev, zbrala pa je tudi skoraj dvakrat več denarnih prispevkov. Obe ribniški podružnici sta tudi zelo uspešno organizirali veselice v korist CMD.¹¹

Podobno kot CMD je imelo tudi telovadno društvo Sokol svojega vzornika v istoimenskem češkem društvu. Telovadno društvo ribniški Sokol je začelo delovati leta 1906. Njegova pravila so spremenili leta 1923 in 1930, razpustili pa so ga leta 1941. Njegov namen je bila krepitev telesnih in duhovnih sil slovenskega naroda, sredstva v ta namen pa so bila gojitev društvne in javne telovadbe ter poučevanje mladine v njej, prirejanje izletov, zabav in veselic, predavanj in razprav, izdajanje knjig, časopisov in spisov, ki se nanašajo na društveni namen, da širi telovadno znanost ter ustanovi svojo knjižnico in čitalnico.¹²

Določeno je bilo tudi, da se za uresničevanje svojih namenov ribniško društvo lahko shaja z društvi tudi drugih namenov in uporablja vsa zakonita sredstva, imeti pa sme tudi lasten pevski zbor in godbo. Ribniški Sokol dalje podpira »zaslužna narodna podjetja«, ustanavlja pa lahko podružnice, kot član pa pristopa v Slovenski sokolski zvezi, ki ji pripade tudi premoženje ribniškega Sokola v primeru, če ga oblasti razpustijo. Zveza

mora to premoženje izročiti prvemu slovenskemu telovadnemu društvu, ki bi ga ustanovili v Ribnici in bi imelo enak namen kot Sokol.

Vidimo, da ribniški Sokol ni bil izključno telovadna organizacija, temveč je imel širši kulturni obseg delovanja. V njegovem podpiranju zaslužnih narodnih podjetij pa moremo po vsej verjetnosti razbrati znano geslo »Svoji k svojim«, zelo priljubljeno v slovenskih medstrankarskih, kot tudi pri mednacionalnih slovensko-nemških ter slovensko-italijanskih obračunavanjih.

Od leta 1908 dalje je v sodnem okraju Ribnica delovala podružnica Društva za otroško varstvo in mladinsko skrb, ki so jo črtali leta 1930. Namen društva je bil ščititi »bedno, zapuščeno in osirotelo deco in ono mladino, katera je pri vzgoji zanemarjena ali v nevarnosti, da se zanemari in da ji skrbi za vzgojo. »Take otroke in mladino spravlja v primerne zavode, v družine, v šole ali v službe, skrbi za ustanavljanje potrebnih zavodov ter poučuje ljudi o potrebah otroškega in mladinskega varstva s predavanji in publikacijami. Društvo ima podobno kot že nekatere zgoraj omenjene organizacije svoje častne, ustanovne in redne člane. Ustanovniki plačajo vsaj 100 kron, redni člani, tako fizične kot pravne osebe, pa vsaj 2 kroni na leto.¹³

Omenili smo že, da je ribniško Glasbeno društvo razbremenilo čitalnico ukvarjanja s to dejavnostjo. Kranjsko deželno predsedstvo je omenjeno društvo priznalo v začetku leta 1909 z odlokom št. 468/pol. Namen društva je bil »vsestransko gojiti petje in godbo slovenskemu narodu. »Ta namen bi dosegli s poučevanjem petja in godbe v društvu, s prirejanjem pevskih in godbenih nastopov in sodelovanjem pri narodnih slovestnostih. Predvideno je tudi, da bo Glasbeno društvo zalagalo slovenske skladbe, razpisovalo nagrade za najboljša domača glasbena dela ter pospeševalo zapisovanje in izdajanje slovenskih narodnih pesmi. Ustanovilo in vzdrževalo naj bi tudi glasbeno knjižnico, v kateri bi bile predvsem slovenske in druge slovanske skladbe, prav tako pa tudi strokovne glasbene knjige.¹⁴

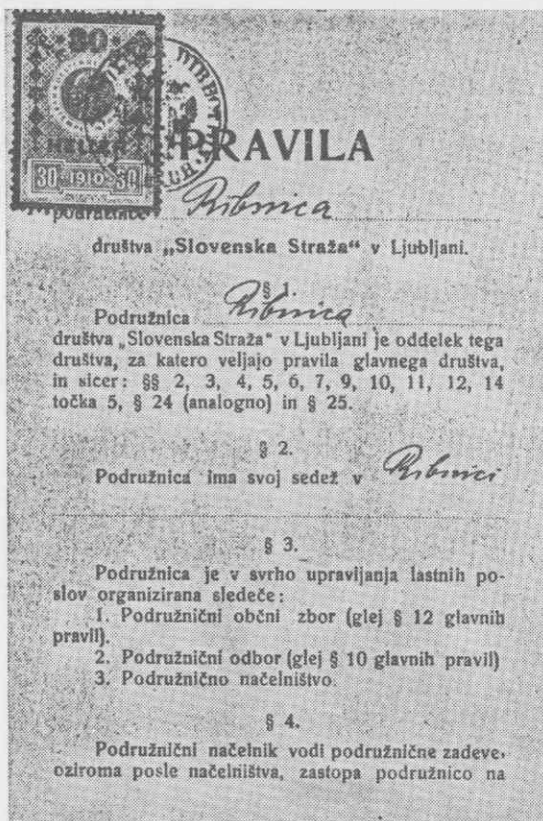
Določeno je bilo, da lahko v društvo pristopi vsaka oseba, stara nad štirinajst let, »društvenike« pa podobno kot pri čitalnici delijo na »domače« in »zunanje« glede na dejstvo, ali stanujemo v Ribnici ali zunaj nje. Razen te teritorialne delitve so člani še častni, ustanovni, podporni, in izvrševalni člani pevskega zbora ter godbeniki. Člani so imeli pra-

vico brezplačno dobivati publikacije, ki bi jih izdalo društvo, vpisovati svoje otroke v glasbeno šolo ter se udeleževati zabav, ki jih prireja Glasbeno društvo samo ali pa v zvezi z drugimi društvi. Ustanovniki so v društveno blagajno plačali po 50 kron, lahko tudi v največ štirih zaporednih letnih obrokih, podporniki samci po 40 krajcarjev na mesec, rodbine pa dvakrat več. Častni člani in »izvajalci« so bili oproščeni članarine. Občni zbor društva je vsako leto volil predsednika in šest odbornikov. Ti so bili podpredsednik, tajnik, blagajnik, gospodar, vodja pevske šole, ki je obenem tudi pevovodja zbora ter vodja godbene šole, ki je obenem dirigent orkestra. Ti zadnji dve funkciji je mogoče tudi združiti v eni osebi. Gospodar skrbi za red v arhivu in knjižnici, upravlja društveno zalogo muzikalij in skrbi za njihovo razpošiljanje. Društvo bi se razšlo, če bi to zahtevalo 3/4 njegovih članov. V tem primeru bi dobil njegovo premoženje v varstvo ribniški Sokol, ki pa bi se moral obvezati, da bo po možnosti ob prvi ugodni priložnosti ustanovil v Ribnici enako glasbeno društvo.

Ce ne bi poznali slovenskih strankarskih trendov v zadnjih letih obstoja Avstro-Ogrske,

potem najbrž ne bi razumeli, zakaj je ob že dolga leta delujoči čitalnici v Ribnici nastala še Slovenska katoliška javna knjižnica. Ustanovili so jo 18. marca 1909 kot protiutež čitalnici, ki je bila očitno liberalno usmerjena. Knjižnična rokopisna pravila je podpisal ribniški kaplan Andrej Orehek, kranjske deželne oblasti pa so jo priznale z odlokom številka 847/pol. V pravilih je naglašeno, da knjižnica ni politično društvo, da deluje v vseh župnijah in občinah sodnega okraja Ribnica in da je njen namen »krepiti med ljudstvom versko, narodno in avstrijsko domoljubno zavest po načelih rimsko-katoliške vere. »Prirejela naj bi izobraževalne shode in predavanja, ustanovljala nove ljudske knjižnice, kjer bi bilo to potrebno, zalagala knjige, brošure in letake in razpečavala med ljudstvo »postavno dovoljenje dobre knjige in časopise«. ¹⁵ Člani knjižnice so bili lahko redni, podporni in častni. Redni član je postal vsak nad 24 let star moški, ki ga je sprejelo vodstvo knjižnice. Na leto je plačeval po krono udnine. Izredni člani ali članice so se včlanili v knjižnico z enkratnim plačilom 50 krajcarjev vpisnine, podporni člani pa so plačali naenkrat vsaj 10 kron podpore. Redni člani knjižnice so imeli aktivno in pasivno volilno pravico, skupaj s podpornimi in častnimi člani pa so lahko brezplačno uporabljali njene knjige. Odbor knjižnice so sestavljali predsednik, blagajnik, knjižničar in štirje odborniki, glede na njihovo funkcijo pa so avtomatično prišli v odbor kot »virilisti« še vsi aktivni ribniški duhovniki in pri župni cerkvi delujoči organisti, če so bili redni člani knjižnice. Tesna povezanost s cerkvenimi organizacijami je bila očitna tudi v določilih o prenehanju delovanja knjižnice, do česar bi prišlo ob 2/3 sklepu občnega zbora, pri katerem pa bi moralo sodelovati vsaj 2/3 rednih članov. Imetje knjižnice bi prevzel ribniški župnijski urad, ki bi ga lahko porabil v izobraževalne namene župljanov te župnije.

Tudi narodnoobrambna organizacija Slovenska straža je kot že rečeno leta 1910 nastala kot »protidruštvo« Družbi sv. Cirila in Metoda. Podobno kot to je bila tudi Slovenska straža vseslovenska organizacija z mrežo podružnic. Tudi njena pravila so v marsičem podobna onim Družbe sv. Cirila in Metoda. Slovenska straža, označena kot narodnoobrambno društvo za obmejne Slovence, je delovala v vsej avstrijski polovici habsburške monarhije, njen namen pa je bil »obramba slovenskega življa potom narodne izobrazbe in gmotne okrepitev ljudstva na katoliškem, narodnem in patriotičnem temelju.« ¹⁶

Pravila podružnice Ribnica društva »Slovenska straža« v Ljubljani

V primerjavi s CMD je Slovenska straža razen na šolskem predvidevala delovanje tudi na drugih narodnoobrambnih področjih. Odseki Slovenske straže naj bi preučevali »narodne, kulturne in gmotne potrebe Slovencev«, društvo pa bi ustanavljalo knjižnice, sodelovalo pri že obstoječih izobraževalnih organizacijah, prirejalo tečaje, gledališke predstave, izlete, zbirke, muzeje« in sploh vse, kar ima namen vzbujati ter gojiti zmisel za domačijo, njen značaj, narodne navade, noše, sloge, umetnost, krajevne lepote, telovadbo, turizmo in šport. »Denarno bi podpiralo slovenske nepolitične organizacije, časopise in knjige v zvezi z narodno izobrazbo, kupovalo zemljiška posestva in jih prodajalo ali dajalo v zakup Slovincem brez lastnega dobička (podobne zemljiške posle je pri slovenski strankarski »konkurenci« opravljalo društvo Branibor, pri Nemcih pa proslula Südmarka), dajalo denar »socialno koristnim napravam« — gospodarskim organizacijam, mladinskovarstvenim, vajenskim in dijaškim podpornim društvom ter delavskim strokovnim organizacijam. Kot viri družbenih dohodkov so predvidene članarine, darila in volila, denarne nabirke, dohodki veselic, gledaliških predstav, predavanj, razstav in publikacij, dohodki društvenih podjetij in dobiček pri razpečavanju društvenega blaga široke porabe, predvsem vžigalic, kavinega nadomestka in kvasa. (Idejo tega »založništva« je že prej uresničila CMD). Člani Slovenske straže so bili lahko moški, ženske ter pravne osebe. Ustanovni člani so plačali naenkrat vsaj 200 kron, lahko tudi v obrokih, vendar v enem letu, redni fizični člani po 1 krono na leto, redni pravni člani po 10 kron letno, podporni pa vsaj 50 krajcarjev letno. Podružnice so lahko ustanovili povsod, kjer je k društvu pristopilo vsaj 20 članov. Podružnični odbor so sestavljali štirje člani, med njimi predsednik, blagajnik in tajnik. Odbor je imel pravico sprejemati člane, pobirati prispevke in jih pošiljali vodstvu, posredovati med člani in vodstvom ter organizirati »priredbe izobraževalnega, informativnega ali zabavnega značaja, ki služijo narodno-obrambnim smotrom društva«.

Razen pri delovanju podružnic zasledimo zelo velik vpliv pravil CMD tudi pri delovanju vrhov Slovenske straže. Na letnih skupščinah le-te imajo pravico glasovanja ustanovni člani kot finančno »najtežji«, člani društvenega vodstva, nadzorništva in razsodništva ter zastopniki podružnic (po dva za vsako podružnico do 50 članov in po 1 nada-

lnjji glas za vsakih 50 članov več). Pravico glasovanja imajo tudi zastopniki društev in pravnih oseb med rednimi člani, česar pri CMD niso poznali. Podobno kot pri popravljenih pravilih CMD pa tudi pri Slovenski straži ustanovnine pravnih oseb »ugasnejo« po 20 letih po vplačilu. Ne mislimo se podrobneje spuščati v sestavo in pristojnosti društvenega vodstva, ki je štel 21 članov, omenimo še, da bi v primeru razpusta Slovenske straže njeno premoženje pripadlo ljubljanski »Slovenski krščansko-socialni zvezi«.

Tiskani obrazec o ustanovitvi podružnice v Ribnici (s praznim prostorom za vpis kraja) sta 16. junija 1911 za ljubljansko vodstvo Slovenske straže podpisala takratni predsednik Evgen Jarc in tajnik Ivan Štefe.

V letu 1914 so v Ribnici ustanovili še dve društvi, najprej 8. marca 1914 Ribniško strelsko društvo, uradno potrjeno z odlokom deželnih oblasti 613/pol. Namen društva je bil »gojiti spretnost v rabi orožja in streljanja na tarčo ter »vaditi mlade strelce v rabi orožja in v streljanju.« Člani društva so bili redni, podporni, častni in »mladi strelci«. Redni člani so morali biti stari vsaj 21 let, se udeleževati strelskih vaj in plačevati članarino. Podporni člani niso streljali, pač pa le plačevali članarino. »Mladi strelci« so bili mlajši od 21 let, vendar starejši od 17 let in naj bi redno streljali pod vodstvom vaditelja. Kot vaditelj je bil zamišljen vsak odbornik društva, oziroma vsak redni član, če bi ga določil društveni odbor. Članarino rednih članov je določeval vsakoletni občni zbor, podporna članarina pa je znašala dve kroni letno. »Mladi strelci« niso plačevali članarine.¹⁷ Tisti član, ki ne bi plačal članarine, ne bi smel na strelišče, dokler ne bi izpolnil svojih obveznosti. Dalje je določeno, da čas streljanja in cene posameznih strelcev določa vsakokratni odbor, »mladi strelci« pa streljajo brezplačno. Strelišče stalno nadzoruje eden društvenih odbornikov ali član društva, ki ga pooblasti odbor. Člani lahko pripeljejo na strelišče goste le z dovoljenjem nadzornika, ki naj se o tem posvetuje s predsednikom ali kakim drugim društvenim odbornikom; v primeru, da ni nobenega od njih, pa odloča sam. Občni zbor društva je vsako leto do konca januarja, na njem izvolijo predsednika, podpredsednika, tajnika in blagajnika ter še dva odbornika. Za razpustitev društva je potrebna 2/3 večina od 2/3 udeležbi članov. V tem primeru bi družbeno premoženje pripadlo ribniškemu Sokolu.

V prid slednjemu je 5. aprila 1914 nastalo Društvo za zgradbo in vzdrževanje Sokolske-

ga doma v Ribnici, ki so ga potem, ko je doseglo svoj namen, črtali leta 1926. Pri gradnji tega doma se je posebej izkazal že pri podružnici CMD omenjeni Ivan Arko. Namen društva je bil jasen že iz njegovega naslova. Določeno je bilo tudi, naj v primeru, če se ribniški Sokol razide, društvo deluje še naprej in zbira denar za morebitno drugo slovensko narodno-napredno ribniško telovadno društvo.¹⁸

Sredstva za zidavo je društvo zbiral s članarinami, z dohodki od prirejenih zabav, gledaliških iger, predavanj, nabirk in »drugih dovljenih finančnih podjetij«, z darovi in volili. Član društva je lahko postal vsak državljani, starejši od 18 let »brez ozira na njegov spol ali posej, dokler uživa državljanstvo pravo« in ki ga sprejme društveni odbor. Člani so bili ustanovni in redni. Ustanovni so plačali enkrat za vselej vsaj 200 kron, lahko tudi v petih zaporednih obrokih po 40 kron. Za redne člane je določal članarino vsakokratni občni zbor. Občni zbor je volil predsednika, podpredsednika in štiri odbornike, odbor pa iz svoje srede še tajnika, blagajnika in gospodarja. V primeru razpusta društva je bilo predvideno, da prevzame vse njegovo premoženje v oskrbo ribniška Posojilnica, ki naj ga oskrbuje toliko časa, dokler v tem kraju ne ustanovijo novega društva z enakim namenom, ki naj mu Posojilnica izroči vse premoženje Društva za zgradbo in vzdrževanje Sokolskega doma.

Do propada Avstro-Ogrske so 19. marca 1916 ustanovili še podružnico Deželnega in gospejnega pomočnega društva Rdečega križa za Kranjsko. Njegova tiskana pravila so bila enaka za vso Kranjsko, namenjeno pa je bilo oskrbovanju ranjenih in bolnih vojakov. Črtali so ga leta 1925.¹⁹

Tokrat se ne bomo zaustavljali ob izredno živahnem društvenem življenju v času stare Jugoslavije. Navedimo le v tem času nastala društva in to po letnicah njihove ustanovitve.²⁰ Ob tem omenimo, da so s spremenjenimi pravili naprej delovala tudi nekatera društva iz prejšnjega obdobja, med njimi zelo delavni moška in ženska podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda.

- 1919: Ribniška podružnica Osrednjega društva gradbenih delavcev v Sloveniji.
 1920: Podružnica slovenske dijaške zveze za ribniški okraj
 Klub ribniških dijakov.
 1921: Ribarsko društvo za ribniško dolino v Ribnici.

- 1922: Podružnica Udruženja vojnih invalidov Kraljevine SHS (Kraljevine Jugoslavije) v Ribnici.
 Podružnica Jugoslovanske Matice za Ribnico.
 1924: Podružnica krščanske šole v Ribnici.
 1925: Gasilska župa ribniška.
 1926: Krajevni odbor Rdečega križa v Ribnici.
 Ribniški šahovski klub.
 1929: Lovski klub za Ribnico in okolico.
 1930: Podružnica Slovenskega čebelarkega društva v Ribnici.
 1931: Okrajna kmetijska zveza za sodni okraj Ribnica
 Podružnica sadjarskega in vinarskega društva v Ribnici.
 1932: Krajevni odbor Narodne odbrane v Ribnici.
 1933: Podružnica društva Branibor Ribnica.
 Savezna streljačka družina v Ribnici na Dolenjskem.
 1934: Društvo jugoslovanskih obrtnikov za Dravsko banovino, podružnica v Ribnici.
 Združenje borcev Jugoslavije Boj, krajevna organizacija (skupina bojevnikov) v Ribnici na Dolenjskem.
 Podružnica Slovenskega planinskega društva za kočevski srez s sedežem v Ribnici.
 1935: Lovsko društvo v Ribnici.
 1936: Podružnica Narodne strokovne zveze v Ribnici.
 Društvo Šola in dom v Ribnici.
 Krajevna kmečka zveza v Ribnici.
 Podružnica Zveze združenih delavcev v Ribnici.
 1937: Fantovski odsek Ribnica.
 Rejec malih živali v Ribnici.
 1939: Kraljevi jugoslovanski aeroklub »Naša krila«, mestni upravni odbor v Ribnici.
 1940: Zveza lesnih delavcev in delavcev sorodnih strok Jugoslavije, podružnica v Ribnici.
 Zveza lesnih domačih obrti v Ribnici.
 Vincencijeva konferenca sv. Stefana v Ribnici.

OPOMBE

1. Fond društvenih pravil št. 4933, Arhiv SR Slovenije, Ljubljana. — 2. Fond društvenih pravil št. 3137, ... — 3. Zgodovinski arhiv Ljubljane (ZAL), občina Ribnica, arh. enota 4680. — 4. Družbe sv. Cirila in Metoda redna XIII. velika skupščina ... Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, XI—XV, Ljubljana, 1902, str. 3—5, 31. — 5. Na podlagi podatkov Vestnikov oziroma Koledarjev Družbe sv. Cirila in Metoda iz let 1887—1920. — 6. Več o delovanju CMD: (Ivan

Vrhovnik), Pogled na prvo četrstoletje Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, Ljubljana 1910. Polstoletje Družbe sv. Cirila in Metoda, Jubilejni koledar obrambne družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za leto 1936, Ljubljana 1935, str. 32—43. Tone Zorn, Iz delovanja Družbe sv. Cirila in Metoda na Koroškem pred prvo svetovno vojno, Zgodovinski časopis, Ljubljana 31, 1977, str. 361—374. Drago Pahor, Pregled razvoja osnovnega šolstva na zahodnem robu slovenskega ozemlja, Osnovna šola na Slovenskem 1869—1969, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 1970, str. 278 do 284. Andrej Vovko, Podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda na Štajerskem, ustanovljene do leta 1907, Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor, 51/1980, str. 351—402. Andrej Vovko, Podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda na Štajerskem, ustanovljene v obdobju 1907—1918, Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor, 52/

1981, str. 60—96. — 7. Fond društvenih pravil, št. 1237... — 8. ZAL, Občina Ribnica, arh. enota 4539. — 9. ZAL, Občina Ribnica, arh. enota 1918. — 10. Petindvajsetletnica Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev, Spominski spis, sestavil Luka Jelenc, Ljubljana 1910, str. 7—23. — 11. Fond društvenih pravil, št. 3138... Po istih virih kot pri moški podružnici. — 12. Fond društvenih pravil, št. 8478... — 13. Fond društvenih pravil, št. 1426... — 14. Fond društvenih pravil, št. 1869... — 15. Fond društvenih pravil, št. 1626. — 16. Fond društvenih pravil, št. 2020. — Franc Erjavec, Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem, Ljubljana 1928, str. 314 do 315. — 17. Fond društvenih pravil, št. 7867... — 18. Fond društvenih pravil št. 2305... — 19. Fond društvenih pravil, št. 2370. — 20. Po kartoteki fonda društvenih pravil v Arhivu SR Slovenije.

DEŽELA SUHE ROBE NA STARIH FOTOGRAFIJAH

MIRKO KAMBIČ

Upodobitve krajev imajo svoje likovne in psihološke zakonitosti. Zakoreninjene so v človekovi navezanosti na rodni kraj ali na okolje, kjer je pognal korenine s svojim delom in bivanjem. Pobudnik za upodobitve krajev pa je tudi človeška radovednost in želja, da bi spoznali renično podobo pokrajine ali naselja, posebno če slovi kot znamenitost. Mnogo pobud za vizualne predstavitve krajev je že od nekdaj zbudila domovinska ljubezen, z njo pa ponos in želja, da bi čim več ljudi spoznalo neko geografsko in zgodovinsko okolje. Sodobni turizem je dodal čustvom še ekonomsko osnovo: privabiti, zaslužiti in pospešiti razvoj kraja. Ob vsem tem so imeli fotografi svoje lastne pobude: veselje do potovanja in slikanja ter zaslužek.

Domovinske pobude so prevzele v 17. stoletju Janeza Vajkarda Valvasorja, da je vključil v besedne opise krajev Vojvodine Kranjske tudi številne likovne upodobitve, ki so postale v tiskani obliki množični medij. Risarsko in grafično izvedene slike niso bile sicer zveste naravi, bile so pa vaba za oči in povabilo, naj si bralec osebno ogleda, krajevne in naravne zanimivosti Kranjske. Valvasor je vključil v svoje delo tudi upodobitev Ribnice. Zelo skrbno izdelana slika prikazuje bistvene elemente ribniške panorame, ki jo je zajel umetnik z neke namišljene višine od zahodne

strani. Pred nami je reka Bistrica, na desni mogočni ribniški grad z več stolpi, majhen most veže grajska vrata z levim bregom Bistrice, kjer je naselje s cerkvijo, z razporeditvijo, ki velja v jedru še danes.¹

Ta Valvasorjeva podoba Ribnice je predhodnica dvesto in tristo let poznejših fotografskih upodobitev ribniškega trga. Vzporednico z Valvasorjem najdemo ob koncu 19. stoletja v albumu »Kranjsko v slikah in opisih«, ki ga je 1897 izdal Julij Laurenčič. Tu sicer ni slike Ribnice, omenja pa se v besedilu Janez Vajkard Valvasor in »prijazni trg Ribniški, središče kranjskih izdelovalcev suhe in lončene robe.«²

S celostransko fotografsko reprodukcijo pa je bila počaščena Ribnica v nekoliko poznejši publikaciji »Album-Kranjska-Krain-Carniolia«, ki je izšla še pred prvo svetovno vojno.³ Tu je upodobljena Ribnica podobno kot pri Valvasorju, toda bolj sodobno in s trdnih tal ob Bistrici. Na sliki je reka, grad, most, v ozadju pa cerkev in nekaj hiš. Ta motiv, ki se je v teku časa ponavljal v različnih izvedbah, so nekoč označili za ribniške »Hradčane«.⁴

Številne fotografije, ki ilustrirajo Ribnico in ribniško dolino, kraje, ljudi, njihovo delo in navade, so bile že mnogokrat objavljene, posebno sedaj ob 900-letnici naselja. Ostaja